

מקדש לאימי - ליזה מויאל ז"ל, נ"י

קטות בישראל ובעולם

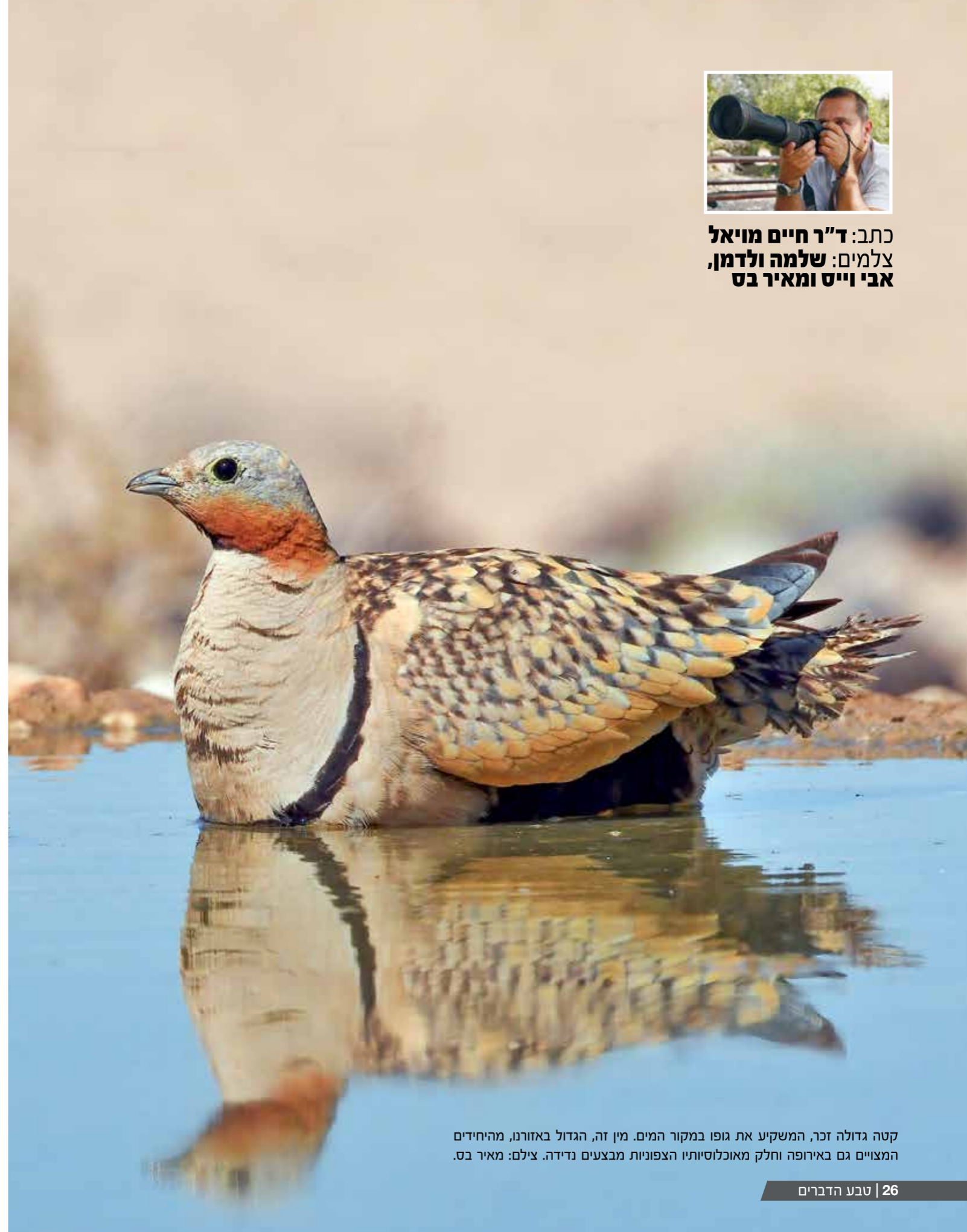
חקר ביולוגיית הקינון של מרבית מיני הקטות (Sandgrouses) נתקל בקשיים לא מבוטלים, בשל היותם עופות חשאים שהסוואתם מופלאה, כולל ההסוואה של הביצים המנומרות על הקרקע החשופה ושל האפרוחים, וכן בשל העובדה שהם ידועים כעופות חששנים, זהירים ומצויים לרוב באזורים מבודדים, שוממים ולוהטים במיוחד (לכן המחקרים הספורים התקיימו בעיקר בשבי). הקטות מוגדרות כעופות חברותיים, מתלהקים ואוכלי זרעים מובהקים, המיוחדים בהסתגלותם לתנאי מדבר קיצוניים. בעונת הרבייה, מדי בוקר, מסייעים הזכרים ממרחק של קילומטרים רבים מים באמצעות נוצות גחונם לאפרוחיהם ולבת זוגם, המצויים על סף התייבשות באדמה הצורבת של הישימון הצחיח (וזאת כמובן לאחר שהרוו את צימאונם שלהם). בטנם מכוסה נוצות ספוגיות המסייעות להם לספוג ולכלוא מים חיוניים במהלך תעופתם המהירה והקולנית אל הקן והאפרוחים הממהרים לינוק את המים באמצעות מקורם, לאחר טקס שבמהלכו זוקף האב את כנפיו ומציג את בטנו ל"ניקה". הנגב מהווה יעד מועדף יחסית לחקר מדעי מקיף של חמישה מיני קטות המקננות בתחומו.

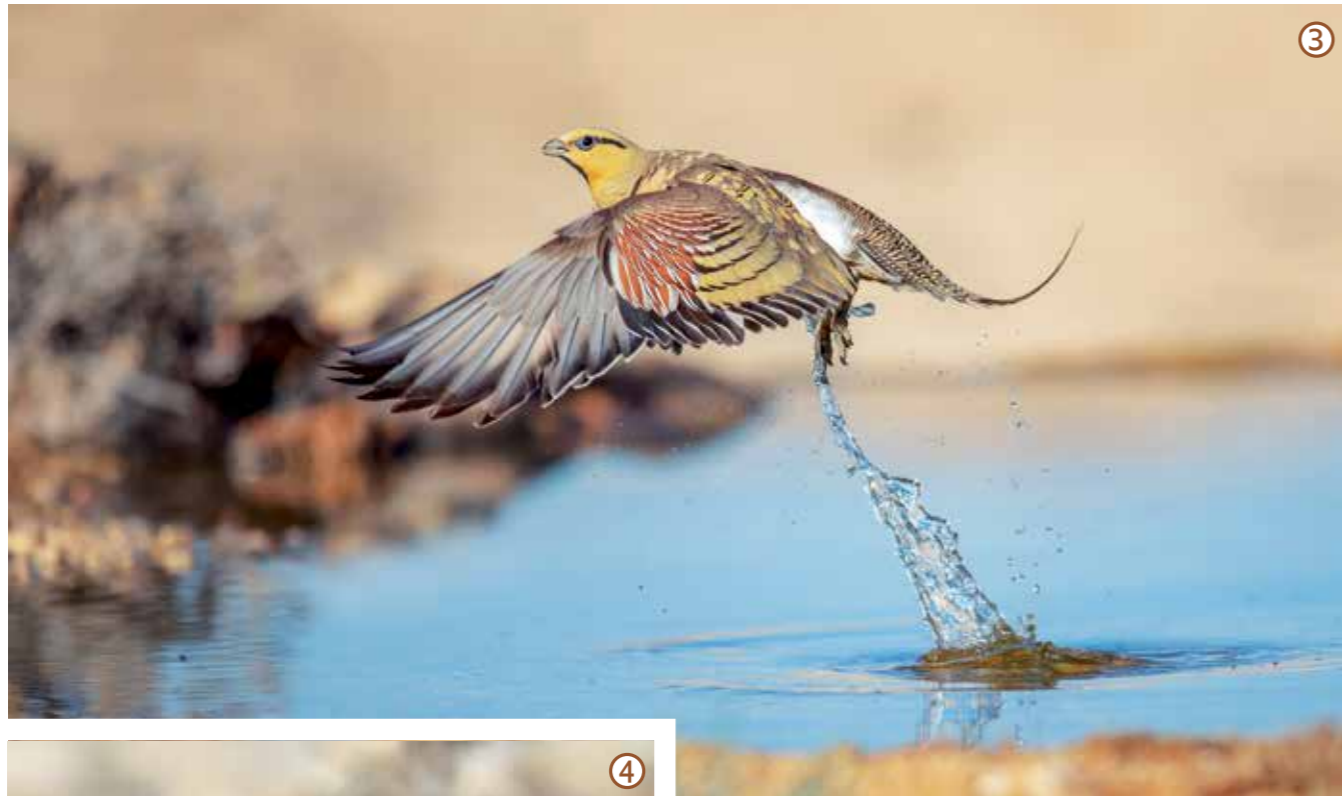
למעלה: קטת כתר, זכר. אייר: חיים מויאל.
למטה: קטה גדולה (black belied Sandgrouse) בתעופה. תעופתם של הקטה חזקה ומהירה הודות לכנפיהן הארוכות והחדות, לרבות אברות יד ארוכות שקצותיהן בולטות. צילם: שלמה ולדמן.

כתב: ד"ר חיים מויאל
צלמים: שלמה ולדמן,
אבי וייס ומאיר בס

קטה גדולה זכר, המשקיע את גופו במקור המים. מין זה, הגדול באזורנו, מהיחידים המצויים גם באירופה וחלק מאוכלוסייתו הצפונית מבצעים נדידה. צילם: מאיר בס.

על שום הדמיון בקריאתה האונומטופאית כצליל שמה (של הקטה הסנגלית, למעשה). מנדלי כינה את הקטה בשם "שלי יהודה". פירוש השם המדעי (*pterodes*) הוא "הדוק כנף", בשל הכנפיים הארוכות והמחודדות בקצותיהן. פירוש השם האנגלי (*sandgrouse*) - "אווז החולות" (על אף שהדמיון לאווז הוא קלוש). 70 אחוז ממיני הקטות הם במוצאם אפריקאיים, השאר מזרח-ים תיכוניים ואסייתיים (למעט מין האנדמי לאי מדגסקר, *Pterocles personatus*).

תכונות כלליות

לקטה נוצות ארוכות המסייעות לה בתעופתה המהירה חזב יחסית ארוך. מקורה העבה, הקצר והחזק ללא דוגנית (הנחיריים מנוצים), ועורה עבה וגמיש במיוחד, ובכך מסייע בבידוד פנים גופה מהחום היוקד. האצבעות הקצרות במיוחד מכוסות נוצות בחלקן או במלואן, ואצבע רביעית קיימת במרבית המינים באופן שרידי במעלה האחורי של הרגליים. הזכרים גדולים במקצת מן הנקבות. לקטה זפק מוארך

1. קטות חדות-זנב (Pin-tailed Sandgrouse) זכרים בספיגת מים בגחונם במקור מים. צילם: שלמה ולדמן.
2. קטת בורצ'ל (burchell's Sandgrouse), זכר. קטה עדינה וקטנה (בגודל יונה). העיניים כמו בנות-סוגה גדולות יחסית לשל יונה (מעיד על ראייתן המצויינת) ומקורם קצר ועבה יותר (בהתאמה לאכילת זרעים ונבטים). מין זה נפוץ בדרום אפריקה. צילם: Bernard Dupont
3. קטה חדת-זנב בהתרוממות סוערת מעל המים כשהיא מותירה נד של מים מאחור. צילם: שלמה ולדמן.
4. קטת כתר (Crown Sandgrouse), נקבה, בזקירת פלג גופה האחורי וזנבה כאות התרגשות. צילם: שלמה ולדמן.
5. קטה דו-פסי (Double-banded Sandgrouse), זכר המאופיין ברצועה כפולה שחורה ולבנה במצחו. מין קטה קטנה, דרום-אפריקאי המעדיף להיזון מנבטי צמחים לאחר שריפות וזרעי צמחים בצדי דרכים. צילם: Bernard Dupont

מיון ושמות

הקטות מקורבות במיוחד ליונים (בצורת הגוף והכנף ומעט במעוף), אך גם לחופמאים (בדרך התפתחות האפרוחים) ולתרנגולים (בצורת מקור ומזון). האקסלי הגדול (שכונה "הבולדוג של דרווין") סיווג את הקטות בסוף המאה ה-19 כבנות סדרה נפרדת בין יונאים לתרנגולאים (כיום *pteroclidiformes*), בשל ייחודן הרב. קיימים 16 מינים בני הסוג *pterocles*, בהם נכללים גם חמשת המינים המצויים בישראל, ושני המינים ההרריים שבמערב אסיה הם בני סוג אחר (*Syrrhaptes*). הקטנה בקטות בעולם מהסוג העיקרי - *pterocles*, היא קטת בורצ'ל (*Pterocles burchelli*) מדרום אפריקה, שגודלה נע בין 24-25 ס"מ ומשקלה מ-150 גרם, ואילו אצלנו, הקטה ההודית (*pterocles lichtensteinii*) היא הקטנה ביותר (ראוי לדעת שמה לקטה ליכטנשטיין, שהרי עיקר תפוצתה היא אפריקאית, מזרח תיכונית ומערב אסייתית). קטה נדירה יחסית זו מצויה אצלנו בדרום הנגב באורח נדיר יחסית, והיא פעילה בעיקר לפני הזריחה ואחרי השקיעה. הגדולה במיני הקטות בעולם היא מהסוג *Syrrhaptes* (המצויה בתת-היבשת ההודית, ולה אצבעות המכוסות כולן נוצות כהגנה מפני קור עז). בישראל ובעולם הישן הקטה הגדולה היא *pterocles orientalis*, שיכולה להגיע לאורך של 30 ס"מ ולמשקל של כ-500 גרם. שמה העברי והערבי - קטה,

4

5

6

ראשן מדי פעם כדי לבלוע. לאחר השתייה והשקעת גחונן במים הן נוהגות לדדות מהר ולהמריא חזרה לקינים. קטות מסוימות (כמו קטה עטוית-רגל, *Syrhaptes paradoxus*) עפות ממרחקים העשויים להגיע לעשרות קילומטרים ובמהירות שעשויה להגיע לכדי 100 קמ"ש.

התאמה לתנאי מדבר

מרבית הקטות מותאמות היטב לתנאי מדבר קיצוניים, והמנגנונים הפיזיולוגיים כוללים הלחחה רבה דרך המקור וגם רפרוף גרוני במקרים של עומס חום קיצוני, זאת בשילוב עם הקטנת שטח הפנים של האצבעות, פלומת גוף מבודדת במעין פודרה המופקת מנוצות מיוחדות בגופן, וכמובן התנהגות תנועה ומחבוא במרחב באופן ההולם את התנאים המיוחדים. בהקשר זה המים אינם הגורם המקרר את העופות הללו, שהרי זה מתבצע בשעות הבוקר הקרירות עדיין וכן לפרקי זמן קצרים מאוד וללא מקלחת, בשונה מהיונים.

בוקר הלילי במדבר הן מבודדות את גופן על ידי יצירת מעין "פוף" - ניפוח אוויר מתחת לנוצות באמצעות נשיפות המקור, ומצטופפות יחד כדי למנוע איבוד חום גוף לסביבה. מחקר על קטות בורצ'לי (*pteroles burchelli*) לימד שבליילה הן מורידות את קצב חילוף החומרים שלהן לרמה נמוכה מאוד. עם זאת, הקטות מסוגלות לסבול (נבחן בתנאי מעבדה) חום של עד 56 מעלות צלסיוס.

מקומות חיות

באופן כללי, הקטות מעדיפות מישורים מדבריים וערבתיים חשופים או כאלו המשובצים חלקית בצמחייה נמוכה, אך גם אזורים חקלאיים במישורי המדבר. ישנם מינים, כדוגמת הקטה הסנגלית וקטת הכתר, אשר מעדיפים שטחי חמדות שטוחים המעוטרים בחצץ המסייע להגברת הלחות ומיתון החום בגלל הטל המצטבר באבנים ומסביבם בלילה.

הקטה הטיבטית (*Syrhaptes tibetanus*) מתגוררת בהרים הגבוהים מאוד של טיבט וההימליה.

1

2

3

מסורתי גם במקורות מים נוספים. כך או אחרת, מתברר במקרים אחרים שישנן קטות שונות בעולם, שלהן הרגלי הגעה העשויים להיות שונים בתכלית: כאלו שמגיעות באופן מדויק ובנאמנות על פי לוחות זמנים מקובעים מייד לאחר זריחה, כאלו שבאות באופן מדורג כמה שעות לאחר הזריחה, כאלו המעדיפות את דמדומי השקיעה, וכאלו שהן גם וגם, כדוגמת הקטה ההודית. כך או אחרת, בנגב, עם הגעתן של קטות ממרחק של כארבעה עד שמונה ק"מ בתעופה חזקה, ישרה, נמוכה וקולנית, לרוב הן מבצעות הליכה חשנית וזריחה במעגלים כדי לוודא שלא נשקפת להן סכנה.

ספיגת המים בנוצות הכברה שבבטן, שתוארה לראשונה ב-1896 על ידי החוקר מיד-וולדו, עשויה לארוך כמה שניות בלבד, ובמהלכן יספגו הזכרים בבטנם כמות של 20-40 סמ"ק מים כל אחד, שייסופקו לאפרוחים ולאיים. דרך השתייה של הקטות שונה במקצת מזו של היונים - הן משקיעות את מקורן עד קרוב למפלס עיניהן תוך הרמת

1. קטה נמאקוואה (*Namaqua Sandgrouse*), נקבה עם אפרוח. מין נפוץ מערב-דרום אפריקאי הנוטה לקנן בכול עונות השנה בהתאם למשטר הגשם. הנקבות אצל הקטות בצבעי הסוואה מעולים המסגלים אותן היטב מפני אויבים, כך גם אפרוחיהם המפותחים היטב כבר בימיהם הראשונים. ברוב הקטות מטופלים רק שני אפרוחים, בשונה מעופות קרקע אחרים ובמקרה הזה שרד רק אחד בן יומו הזוכה להצלה בקרקע הלהטת במדבר. צילם: Bernard Dupont
2. קטה מצויירת (*Painted Sandgrouse*) זכר. מין קטה מיוחדת מהודו ובנגלדש, הנוטה להתלהק בלהקות גדולות. צילמה: Andre Anita
3. קטה צהובת-גרון (*Yellow-throated Sandgrouse*) מין גדול במיוחד של קטה הנפוצה ברחבי אפריקה, כמרבית מיני הקטות בעולם. מצויה גם ליד נהרות וביצות. צילם: Neil Strickland
4. קטה חדת-זנב בלבוש חסר שותה מים. הקטות נוהגות לשתות מים בחבורות מעורבות בדרך-כלל, מדי יום ובמקומות קבועים. צילם: אבי וייס
5. קטת כתר, זכר בתנוחת התרגשות. אגב, בשעת סכנה נוהג הזכר לבצע את משחק "הציפור הפצועה" עם כנפיים שמוטות, זקירת זנב ובליווי קריאות מיוחדות על מנת להרחיק את הפולש. צילם: אבי וייס
6. קטת כתר, זכר ה"מניק" את הצעיר במים מנוצות הבטן הספוגיות שלו האוצרות היטב את הנוזל היקר. מדי בוקר הזכר נושא בגחונן 20-40 מ"ל מים ועף קילומטרים רבים למשפחתו. צילם: אבי וייס

שבו מאחסנים זרעים ומים לעיכול ראשוני יעיל. הקטות בצבעי חום-צהבהב-ערמוני ולבן, בהתאמה להסוואה בנופים המדבריים (ההסוואה טובה יותר כמובן אצל הנקבות והאפרוחים). קולות קשר מושמעים בעת תעופה להקתית. הקולות של קטת הכתר נשמעים כאנפון שצליליו הם "צ'קו-צ'וקו", של קטה חדת-זנב - "קטאר-קטאר", קריאות הקשר של הקטה הסנגלית הן "קיאיתו-קיאיתו", והקטה הגדולה מתאפיינת בקריאות מצרצרות ומתגלגלות - "צורר-קה". לקטה ההודית הנדירה קריאות גרוניות - "קרה-קרה".

הגעה למקור המים

במחקר שבוצע על ידי ראובן יוסף ו-Pieter Zduniak במקור מים בנגב הישראלי התברר כי על פי רוב הראשונות להגיע למקור המים הן הקטות הגדולות, לאחריהן הקטות הסנגליות (הנפוצות בקטות שבנגב), ואחריהן שאר המינים היציבים. החוקרים תלו את התופעה של סינכרון ההגעה דווקא במספר המוחלט של אוכלוסיית כל מין ביחס לאחר. יתר על כן, נתגלה כי זמן שהייתם במקור מים היה ארוך יותר ככל שמספר הפרטים היה רב יותר. אני מניח, שהתופעה נעוצה אולי במרחקים השונים שמהם מגיעות הקטות השונות, והחלוקה המסורתית למקורות שונים כאסטרטגיית פיזור מועדף מבחינת סכנות אפשריות במרחב. רק מחקר ממושרד ממושך ומקיף יאמת או ישלול זאת, בהנחה כי אין מדובר בקיבוע לוחות זמנים שונים כאסטרטגיה מועדפת אל מול תחרות שהתקבעה בין המינים השונים כבר בעבר הרחוק. זאת כיוון שלא נצפתה תחרות מעין זו בחפיפה מסוימת שקיימת בין כל ארבעת המינים הלהקתיים הנפוצים בנגב הישראלי במקור מים קבוע ומספק. יש להניח גם כי אוכלוסיות של מינים שונים מבקרות בחלקן באופן

זמן הדגירה נע בין 21-28 ימים (תלוי במין ובעומס החום הקיצוני) אצל מרבית מיני הקטות, לרבות הקטה הגדולה, ואילו הקטה הסנגלית ומינים בודדים נוספים דוגרת כ-29-31 יום, אולי כדי למנוע חימום יתר של הביצים. האפרוחים ניזונים אומנם עצמאית מרגע בקיעתם, אך הם צמודים להורים, שמשגיחים עליהם ואף מובילים אותם למקור מזון מועדף של זרעים דשנים. ללא האינסטינקט המשולב עם למידה לאסוף זרעים ולאכול נכון, האפרוחים הללו היו בוודאי מתים. בניגוד ליונים, המאכילות את גוזליהן ב"חלב יונים" עשיר מאוד בחלבונים, למיני הקטות המקורבות להן אין אלא לסמוך על תזונת הזרעים עתירי החלבון - ניצנים ונבטים עסיסיים. לפעמים הם בולעים גם חצץ המסייע בעיכול המכני בקורבן ובקביה. ההערכה בקרב חוקרים שונים כי שתיית המים אצל האפרוחים מתרחשת רק לאחר כחודשיים. אחרי ארבעה עד שבעה שבועות, הצעירים ניזונים עצמאית ומסוגלים אף לעוף למרחקים קצרים (למשל, אצל הקטה הגדולה לאחר כשבעה שבועות ואילו אצל קטת שתי-החגורות רק לאחר ארבעה שבועות). כך או אחרת, האפרוחים הופכים לכמעט עצמאיים לאחר כחודשיים ויותר. שני ההורים דוגרים על הביצים לסירוגין. לרוב תועדו שתי החלפת משמרות ביום בין ההורים, בבוקר ובליילה, כמו במקרים של

הקן הוא גומה רדודה מאוד ומקורצפת קלות, לרוב בצל אבנים קטנות ועשב, או כמו במקרה של הקטה חדת-הזנב, הקן הוא גיבוב מרושל של קש. השגר קטן באופן מפתיע למדי לעוף המקנן כרגיל על הקרקע, והוא כולל לרוב רק שתי ביצים אובליות, צהבהבות ומנוקדות. בחלק מהמינים והמקרים מוטלות גם שלוש ביצים (כמו במקרה של קטה חדת-זנב ומינים נוספים). יש להניח כי הנסיבות ועוצמת התנאים הקיצוניים קובעות את גודל השגר ואת שרידות האפרוחים בו.

הזכר מסייע בבחירת מיקום הקן או הקינים ובשמירה על הביצים מרחוק, מה שמאפשר לנקבה לחלץ עצמותיה ולחפש מזון ביעילות. במקרים שבוצעו בקטת שתי-החגורות (*Pterocles bicinctus*) וקטת נמקוואה התברר כי הנקבה מתחילה לדגור עוד לפני הטלת כל התטולה, אך לא בליילה, הזאת כנראה כדי למנוע חימום יתר של הביצים בחום היוקד. מרווחי ההטלה הם בין יום-ליומיים (תלוי במין). החיזור מלווה במעיין ריקוד קל סביב הנקבה, עם זקירת זנב וכנפיים חצי פרוסות. הדגירה מתבצעת כאמור לאחר הטלת הביצה הראשונה, אך לא ברציפות ולא בליילה, כך שהבקיעה עדיין בו זמנית (סינכרונית), היעילה בוודאי יותר אל מול הסכנות (משיכת תשומת לב של דורסים בגלל תנועת יתר או משך זמן ארוך מדי ללא האכלה של הראשון). נצפו מקרים ספורדיים שבהם נבנו כמה קינים והוטלו בהם גם ביצים. אצל קטת שתי-החגורות תועדו בשבי מקרה שבו הזכר שמר על הביצים בקן ודגור עליהן, כשהנקבה שלו "רעתה בשדות זרים" והטילה ביצים אחרות עם זכר אחר.

לרוב בין אפריל ליולי. ישנם מינים כמו קטת נמקוואה מדרום אפריקה, אשר מתרבים כמה פעמים לאורך כל השנה, בהתאם למשטר הגשמי. תועדו מקרים שבהם קיימו מינים מסוימים, כמו הקטה הגדולה, שתי תטולות בו זמנית והגדילו את הסיכוי לשרידות גבוהה יותר של מספר ביצים רב יותר.

1. קטות סנגליות (Spotted Sandgrouse), זכרים ונקבה. המין המוגדר כיום בסכנת הכחדה בישראל, בדומה לקטת הכתר. פגיעה בבית-גידולו היא נגזרת עיקרית מפגיעה בבתי-גידולו על ידי האדם ומינים פולשים. הערכה זהירה של אוכלוסייתו המקננת עומדת על מאות זוגות. צילם: Mike Prince
2. קטה חדת-זנב שותה ממקור מים בנגב. כאוכלי-זרעים מושבעים נוהגים הקטות לשתות מים מדי בוקר (ויש מינים בודדים הנוהגים גם אחרי הצהריים המאוחרות). מין זה ומינים נוספים נוהגים לבלוע חצץ המסייע בעיכול המיכני. צילם: מאיר בס
3. קטות עטויות-רגליים (Pallas's Sandgrouse) בתעופה להקתית וקולנית אופיינית מבית גידולם וקינם הצחיה, המרוחק והיוקד אל מקור המים השופע וחזרה. תעופתם מהירה (עד 100-80 קמ"ש) וחזקה ומשלבים קטעי גלישה מרשימים לפני הנחיתה. מין זה, הדומה לקטה הגדולה, מבצע נדידה חלקית למרחקים ארוכים יחסית. צילם באדיבות: Edmon-Depositphotos
4. קטת כתר (זכר) בהתרוממות אנכית מעל המים. כמו יתר מיני הקטות, גם היא מצוידת בכנפיים ארוכות ומחודדות, שרירי תעופה מפותחים (בחזה), בזנב ארוך, קלות גוף, ראש קטן יחסית וברגליים שריריות וחזקות ואצבעות קצרות מאוד. כול אלו מסגלות אותן לתעופה חזקה בתנאים קיצוניים ולהימלטות מהירה בתעופה מהמים. צילם: אבי וייס
5. קטת כתר זכר צעיר בלבוש מעבר וחסר, שותה מים. שאיבת המים המיוחדת בקטות, תמיד משאירה שובלי מים ניכרים. צילם: אבי וייס

מזון

ככלל, הקטות הן צמחוניות, והן ניזונות בעיקר מזרעים עשירים בחלבונים, עשבי בר וניצני עלים ופרחים של צמחים מדבריים שונים. ההעדפה של מרביתן היא מיני קטניות ודגניים. הקטה הסנגלית (*Pterocles senegallus*) ניזונה גם מצמחי רעל, כמו חלבוב. חרקים מהווים כנראה פריטי מזון זניחים, ובכל מקרה לא תועדו בכל המינים. במחקר שבוצע בקטה צהובת-גרון (*Pterocles gutturalis*), היציבה בדרום אפריקה, התברר כי זרעי הירבוז הם מועדפים בהחלט בתפריטה. מחקר בספרד מצא קשר בין-מיני חיובי ותועלת באופן מובהק בין הקטה חדת-הזנב לחובה הקטנה (*Tetrax tetrax*), במציאת המזון ובעיקר בזיהוי ואזהרה אל מול דורסים וטורפים.

תנועה ונדידה

מרבית המינים סדנטריים ויציבים בתחומי קינםם, למעט מעטים המבצעים תנועות קצרות טווח לא קבועות. מינים אחדים, כדוגמת אוכלוסיות מסוימות של קטה גדולה (המצויה באירופה - רק בטורקיה וספרד) וקטה חדת-זנב באזורים הצפוניים ביותר של תחומי רבייתן, נוהגים לנדוד מאזור קינםם הרחק דרומה (כמו למזרח התיכון ופקיסטן) בשלהי הסתיו וחזרה באביב המוקדם.

קטה שחומת-גחון (*Pterocles exustus*), מין הנפוץ יחסית באפריקה ודרום אסיה והזדמן בעבר הרחוק לאזורנו, עפה כ-60-80 ק"מ מדי יום בהגעה למקור מים וחזרה (מין זה נכחד בעשור הקודם ממצרים, אך הוצג על ידי האדם לאחרונה במדבר נבדה ובהואי). המרחק הארוך ביותר שנמדד אצל קטות במסען ממקור המים הגיע לכ-120 ק"מ ביום אצל קטה עטוית-רגל (*Syrrhaptes paradoxus*).

רבייה

הקטות הן מונוגמיות וקיימת לרוב דו-פרצופיות זוויתית בולטת בין מרבית המינים, אך ישנם מינים, כדוגמת הקטה חדת-הזנב, שבהם הזוויגים דומים (למעט שוני קל באורך הזנב וחדות הגוונים).

המחקר המקיף הראשון שבוצע על קטה כלשהי נערך ב-1968 על ידי החוקר Maclean בקטת נמקוואה (*Pterocles namaqua*) בדרום אפריקה. ב-1999 בוצע מחקר מקיף נוסף, והפעם על קטה צהובת-גרון (*Pterocles burchelli*), על ידי Tarborton ושות'. באופן כללי, מרבית מיני הקטות חברותיים מחוץ לעונת הרבייה, תקופה שבה המרחקים הפיזיים בין תחומי הקינון של הזוגות במרבית המינים עשויים להגיע לעשרות רבות של מטרים ואף למאות. בני הסוג מגיעים לבגרות מינית כבר לאחר כשנה. תחילת הקינון במרבית המינים באזורים השונים נעה

3

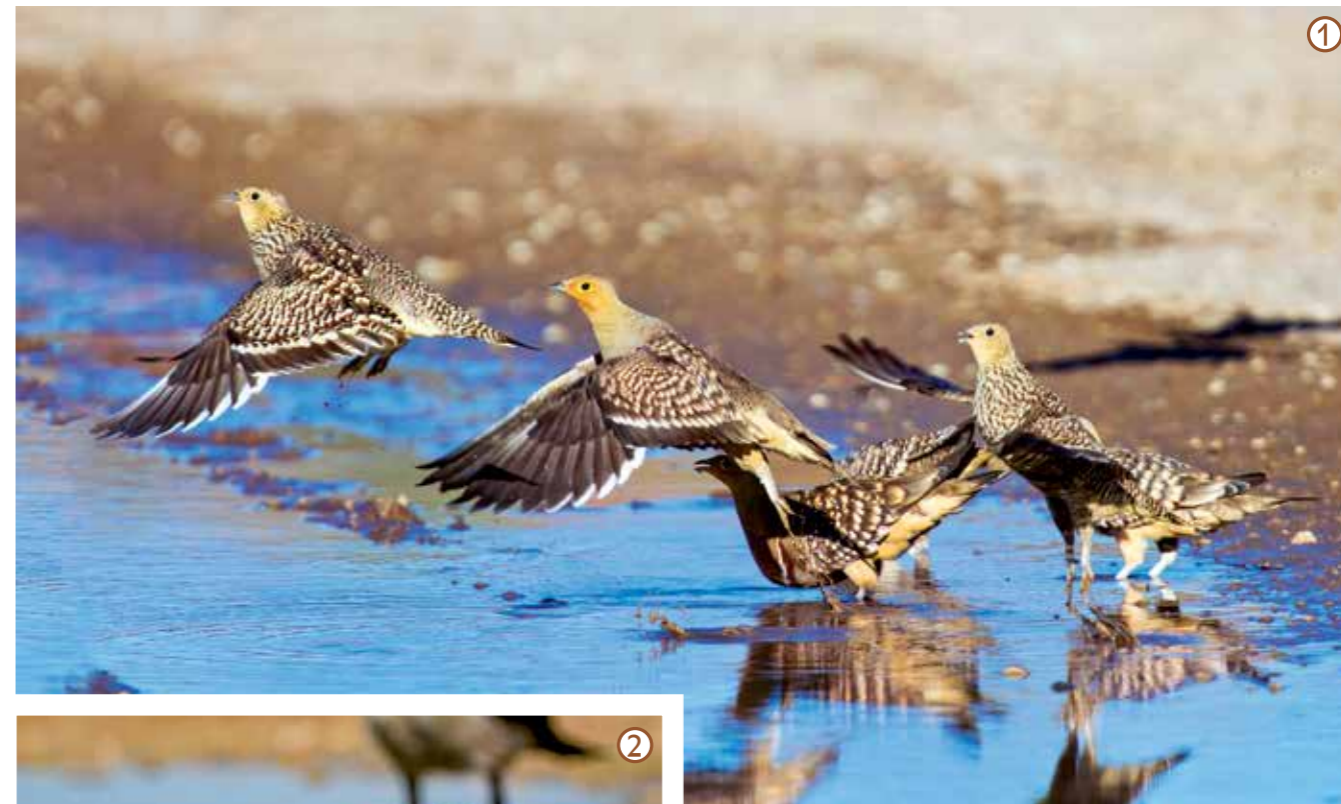
5

4

הפרעות אדם מהוות גורם הולך וגדל בפגיעה בקינון וחשיפת מיקום האפרוחים לדורסים וטורפים, ובוודאי גם בקיצור הזמן שהזכרים אמורים לחפש מזון ולהחליף את הנקבה בדגירה. העובדה שהן מגיעות פעם ביום בנאמנות למקור מים הופכת את הקטות לפגיעות מאוד. החוקרים מעריכים שחלה התמעטות של כ-90 אחוז באוכלוסיית הקטה הגדולה באירופה משנות ה-80 ועד היום, וכיום האומדן עומד על כ-20,000-40,000 פרטים (בישראל מעריכים את אוכלוסיית הקטות בכמה מאות בלבד או לכול היותר עד-1,500 פרטים).

באזורים לא מעטים במזרח התיכון, כדוגמת עירק וסוריה, עופות אלו, כדוגמת קטת הכתר, ניצודים עד חורמה בשל בשרם המועדף ושרירי רגליהם המאסיביים המועדפים לאכילה. בישראל הקטות מוגנות, ולאחרונה נעשים מחקרים על אודותיהן.

1

2

הקטה הגדולה והקטה חדת-הזנב - אם כי בלילה הדגירה התבצעה בעיקר על ידי הזכרים שפלומתם הצבעונית אינה ניכרת בלילה ואכן על פי תצפיות ספורדיות בקטה הגדולה ובמינים נוספים התברר, שהנקבה היא זו שדוגרת לרוב ביום והזכר בלילה.

שמירת טבע

סטטוס כל 16 המינים בני הסוג *pterocles* הוא "ללא דאגה" (least concern), ולא נשקפת להם כיום סכנה ממשית, אך באזורים מסוימים הם עלולים להיות בסכנה הולכת וגדלה, במיוחד באירופה או במקומות שבהם ממשכים לצוד אותם, כמו במזרח התיכון. הסכנות העיקריות למיני הקטות, מלבד האדם, הן העופות הדורסים הגרים במדבר ובספר המדבר. כך למשל, בז הצוקים (*Falco biarmicus*) נוהג לצוד כאלו שהעדיפו לנוע ולרוץ על פני כאלו שקפאו באתרם והיו מוסווים, מן הסתם. האפרוחים נצמדים לקרקע או מסתופפים מתחת לצלו של צמח, ובכך מסייעים קריטית לשרידותם בשעת סכנת טריפה. קריאות אזהרה של פרטים ערניים ומינים אחרים החיים בקרבתם חשובה מאוד למוכנותם לקראת הסכנה. לעיתים ההורה מנסה להרחיק את הפולש מחוץ לטווח האפרוחים על ידי "משחק הציפור הפצועה", תוך שמיטת כנפיים וצליעה קלה, ובמקרים שזה לא עובד הוא מנסה להרחיק את הטורף בתעוזה תוך ניסיון תקיפה עם פריסת כנף וצוואר לעברו.

חמיסת ביצים וטריפה הן גורמים משמעותיים לשרידות מיני הקטות השונים. במחקר השוואתי במשך ארבע עונות רצופות על קטת נמקוואה בדרום אפריקה, התברר כי 85-95 אחוז מהסיבות לכישלון הקינון הן טריפה של יונקים טורפים קטנים (כמו שועלים וקרקלים) ושל דורסים. מחקר שבוצע בספרד בתחילת שנות ה-90 גילה כי 55 מאירועי הטריפה של קטות גדולות וחדות-זנב היו בעיקר על ידי עיט זהוב זרון פס, לרוב בעת שהייתם הקצרה במקורות המים, מוקדם בבוקר ואחרי הצהריים. קורבנות הטריפה הם בעיקר אפרוחים וצעירים, ויש שטוענים כי הדורסים נוטים לעקוב אחרי הזכרים השבים ממקור המים אל משפחתם.

1. קטות נמקוואה ביציאה מהמים. באדיבות: AOosthuizen_ Depositphotos
2. קטת כתר זכר בתחילת ההתרוממות מן המים, כשגחונו הספוגי ספוג היטב במים. דחיפת הרגליים הקצרות והחזקות (המעוטרת באצבעות מאוד קצרות אך שריריות) אל קרקעית גוף המים, הסמוכה לגדה, יחד עם פרישת כנפיים לאחור בחזקה הם השלב הראשון להמראה מהירה ומוצלחת. צילם: אבי וייס
3. קטות טיבטיות (Tibetan Sandgrouse). מין מיוחד במינו החי בהרים הגבוהים של טיבט וההימליה. מצוי בלהקות קטנות המבצעות תנועות מקומיות ואינן חוששים יחסית לקטות אחרות בהתקרב בני אדם לתחומן. באדיבות: RealityImages-Depositphotos
4. קטה הודית (Lichtenstein's sandgrouse). מין נפוץ ברחבי אפריקה, אך בישראל מצוי בסכנת חמורה (מוגבל לדרום הנגב בישראל, כדוגמת נאות סמדר. מין יציב נדיר מאוד מזכיר בדגם פניו את הקטה שתי-חגורות. צילם: אלדד רזניק
5. קטה שחומת-גחון (Chestnut-bellied sandgrouse). מין הנפוץ בצפון אפריקה ומרכזה וכן בדרום אסיה. נכחד מהנילוס, אך הוצג בהוואי ובמדבר נוודה בארה"ב. צילום: באדיבות Flickr